

Ценностният образователен подход или... В търсене ФОРМУЛАТА НА УСПЕХА

Пенка Кръстева Дюлгярова,
СОУ „Нешо Бончев”, ул. ”Цар Освободител” №7
гр. Панагюрище, e-mail: stivad@abv.bg

„Четири стълба на образованието са:

- да се учим да учим и знаем*
- да се учим да действаме и можем*
- да се учим да живеем с другите и различните*
- да се учим да бъдем, да сме ние (аз)”*

Жак Делор

Образователните подходи са специфични техники, които преподавателят използва в рамките на даден учебен час, курс или дейност. Те се прилагат паралелно със знанията, уменията и нагласите, необходими на учениците, като предполагат не само използването на визуални средства, кратки инструкции и практиката „вдигане на ръка”, но изискват и предоставяне на възможност за аналитично мислене по предложени казуси.

Различни са подходите. Многообразни са и методите. Решението кой точно да се избере и какво точно да се включи в него трябва да е основано на конкретния контекст, при който се извършва обучението, което трябва да се фокусира върху:

- функционалност - използване на практическо приложимо учебно съдържание;
- контекстуалност - обучението се базира на предишен опит;
- интердисциплинарност - използва се информация от различни учебни предмети;
- диалогичност – предполага отношение към учениците като с равни и обръщане на внимание към техните аргументи, а не на начина, по който са представени;
- акцент върху потенциала – наличността му, а не липсата му. Поставя се акцент върху това, което обучаемият може, а не върху това, което му липсва.

Най-важният елемент при избора на един или друг подход е да се предвиди ученикът да не бъде само пасивен консуматор на информация, а да е налице мисловен процес, възможност за планиране, действия и оценка на собствения образователен процес. Кое ще изберем и как ще го използваме ще формира нашата формула на успеха. Тя ще включва планове и модели за обучение, целящи постигането на учебните цели по уникални, различни начини. Решаващи за процеса на обучение са дейностите, които обучаемите извършват: четене, мислене, дискутиране, изследване, решаване на проблеми/задачи и т. н. Затова новите тенденции са фокусирани върху проектирането на такава учебна среда на учебни дейности, в която се изграждат знания, умения и отношения чрез решаването на житейски проблеми, дискусии и сътрудничество между учениците.

Проектно-ориентираното обучение е именно това обучение, което създава онази образователна среда, която предполага и позволява използването на различни методи и прилагането на различни подходи, като извлича най-ценното от тях. Това е така, защото:

1. Обучението се осъществява в малки групи, организирано е около проблем „близък”, свързан с реалния живот. Водещ е процесът на учене и „пътуването” към знанието.
2. В управлението на процесите са включени родители, ученици и други членове на общността, като участващите страни работят в сътрудничество и партньорство.
3. Ученикът управлява изграждането на познанието и е в центъра на обучението. Той е действен, съучастващ, рефлексивен, критично мислещ, генериращ знания, работещ екипно в групи. Той е партньор.

4. Учителят подпомага процеса на учене – той е помощник и организатор, медиатор и фасилитатор, улесняващ, подкрепящ, сътрудник, консултираш, стимулиращ, провокиращ, диалогичен, справедлив. Той е Лидер на промяната.

5. Уроците са гъвкави, с разнообразна структура, интерактивни, мотивиращи за участие и работа. Материята на изучаване се базира на проблематика, която интегрира знания от различни учебни дисциплини. Акцентът е върху “знанията как...” и „умението да...”.

- Характерът/духът на урочната работа се изразява в сътрудничество, партньорство, търсене, любознателност, подкрепа, насочване, откриване.
- Грешките – има ги, за да се поучаваме от тях.
- Оценяването – обективно, формиращо, даващо обратна връзка.
- Училищният ред – договорен, споделен, приет в диалог и съгласие, с нагласи за сътрудничество, за саморазвитие и самоконтрол;

В процесът на работа по проект се формират умения за критическо мислене, като: предприемчивост и инициативност; умения за решаване на конфликти, за вземане на решения; за работа в екип; комуникативни умения; умения да събиране и обработване на информация; отговорно отношение към ученето и мотивация за учене през целия живот; чувство за принадлежност и общностен интегритет.

Всички те не се формират веднага и не винаги е лесно. Нужно е време и системна работа. Трудно се измерват, а нивото на тяхното формиране се проверява във времето.

Как се започва и лесно ли се работи проект? Няма еднозначен отговор. Трябва да почнеш, за да разбереш. Често пъти става случайно, друг път-планирано, но винаги е увличащо. Тръгнеш ли веднъж, връщане назад няма. Чертаеш основния път, но намираш и смисъл в пътеките. И в това е предизвикателството и удовлетворението - да търсиш смисъл в дребните неща.

„Подай ръка”- проектът, който обичам - може би защото е пръв, може би защото ми показва пътя, накара ме да повярвам и да продължа...

Кое го прави значим за мен?

- *Предизвикателството...* Ниска възрастова група - едва 1 клас. Първа проектна работа на класа, нова форма за работа с родители и ученици, степен на несигурност и повече надежда...
- *Краткосрочност и добра организация* - в рамките на един месец се направи организацията, реализираха се дейностите и оформиха резултатите.
- *Активността* на родителите - висока. Сами организираха децата от екипите, осъществяваха контакт с родителите им, поставяха им задачи, уговаряха време за посещение на обектите с консултанта...
- *Разнородни и многостранни дейности* на отделните екипи, свобода в идеите, а представянето им - интересно.
- *Самообучението* на родителите - получиха знания и придобиха нови компетенции: те сами изработиха презентациите, без преди това да са имали подобни умения. Ентузиазмът и желанието да се представи екипа на ниво бяха движеща сила и причината за успех. Усетиха притеснението и отговорността при представяне пред публика.
- *Работа в екип* на различни нива - на ниво ученик-ученик, родител-родител, родител-ученици, учител-родител-ученик. Родителите опознаха децата от класа и техните родители. Осъществи се по-тесен контакт между тях и се формираха нов тип взаимоотношения.
- *Работа с други институции* -Партньорите по проекта :Исторически музей и Ротари клуб-Панагюрище следяха с интерес дейностите и със задоволство отчетоха добрите

резултатите. Работата протече бързо, лесно, проблеми не се появиха, но изненада и удовлетворение от добре свършена работа- имаше достатъчно.

Интерактивната образователна среда, която се създаде по време на дейностите по проекта се изразяваше в:

- смяна на ролите на „обучаващия и обучавания“;
 - повишена активност на учещите, в т.ч. и чрез групова/екипна работа;
 - роля на водещия (учителя) като улесняващ и подпомагащ учебната работа;
 - интерактивни методи и техники на работа (основаващи се на взаимодействието);
 - съчетаване на различни форми на контрол (самоконтрол, групов контрол, индиректен и неавторитарен контрол от страна на обучаващия);
 - значителна свобода на избор на екипите по отношение на средствата, мястото, времето и ритъма на работа;
 - специфична организация на времето и пространството – смяна на различни дейности; промяна на място и състав на групите;
 - максимално използване на разнообразието от форми за онагледяване, както и за индивидуална работа, работа в двойки и в групи;
 - положителен, подкрепящ и стимулиращ микроклимат (междучелностни взаимоотношения);
- Повишената мотивация е свързана с включването в нова, интересна за тях дейност, с повече динамика и възможност за контакти помежду им, възможност за демонстриране на творчество, за изява пред публика.

Изборът на интерактивни методи на обучение и съчетанията между традиционни и интерактивни методи на обучение зависят от целите, които си поставя учителя

- спецификата на учебната дисциплина;
- типа на учебната задача;
- възрастовите и познавателни възможности на учещите;
- предпочитанията на двата субекта, наличието на съответната материална база, желание и инициативност.

Ние, началните учители, сме облагодетелствани от това, че преподаваме различни учебни предмети в един клас ежедневно. Тава позволява интегриране на знания, разнообразие на методи /специфични за различните учебни дисциплини/, бърза смяна на дейностите, висока степен на интерактивност, комуникативност и иновация. Ангажираността с един клас позволява и разгръщане на проекта във времето - в една учебна година или няколко поредни. Особената връзка на началния учител с ученици и родители допълнително улеснява работата и компенсира ниската възраст и липса на опит на обучаемите.

Някои от използваните интерактивни методи са :

1. Метод на проектите. Класът разработва проект по значима тема с определена последователност на действията с доминиране на изследователска, откривателска, творческа, приложна дейност; с презентирание на проекта. Посочени са целите, обектите на изследване, областите на работа и партньорите. Рамката на проекта е стандартна: три етапа-подготвителен, изследователски и заключителен, с включени дейности,срокове и отговорници, посочени форми за представяне и популяризиране, както и крайния продукт.
2. “Learning Together” /”Учим се заедно”/- класът се разделя на 4 групи от 6 човека. Всеки екип получава една задача, която е подзадача на по-голям проблем (тема на проекта), над който работи целият клас.
3. При метода Jigsaw (“пила” или “машинна ножовка”) децата, които проучват един и същи въпрос като членове на различни групи се срещат в открит урок и обменят информация като експерти по дадения въпрос. Така всеки отбор получава информация от другите членове на групите - по различен, интересен начин. Децата имат възможност да обогатят знанията си за

друг обект от същия проблем, да сравняват, оценяват и дори самооценят. Освен, че ще покажат и видят, децата от отделните екипи мерят сили в забавни игри и състезания, тематично свързани с проблема. Това внася допълнително разнообразие и емоционален заряд.

Изследователски подход е основен подход в работата по проекти. В проекта „Подай ръка” обект на изследването са възрожденските къщи в Панагюрище. В града ни минало и настояще вървят ръка за ръка. Зад високите си дувари възрожденските къщи пазят своята история за отминали времена. С този проект ние отворихме високите панагюрските порти, научихме и разказахме и на другите. Ценен помощник на децата във всеки един екип е родителят-доброволец, който организира, помага и насочва децата при изпълнение на задачите им. Консултант в дейността на екипите е и уредник от Исторически музей в града.

Работата на екипите е насочена към:

- Запознаване с обектите-възрожденските къщи - местоположение, архитектурни особености, историческа съдба, исторически личности, любопитни факти;
- изработване на дневник-албум;
- представяне на работата на екипа и работата му в постер или презентация.

Липсата на конкретни изисквания за представянето и дадената свобода в дейностите родиха разнообразие на формата и интересни решения. Работата на всеки екип бе представена в открит урок „Добре дошли в Панагюрище”.

Интердисциплинарният подход позволява да се интегрират знания от различни предметни области. Редица часове по тези предмети могат да се адаптират за работа по проекта. От друга страна темата позволява и разработване на тематични уроци / „Космическа математика”, „На гости на малкия принц” /БЕЛ/, „С Незнайко на Луната” /Извънкласно четене/, „Звезди и съзвездия” /Роден край/, „Среща с извънземено” /ИИ и ИТ/, „Да пазим планетата Земя” /Екологично образование/ и др. Няма по-добър пример за прилагане на междупредметни връзки. Целият работен процес се оказва забавна и творческа дейност за учениците. Ползността на всеки проект е да предизвика поставянето на нови задачи, да бъде дейност, водеща към следващи дейности.

Интегрирането на различни знания може да се реализира в рамките на един урок пр. открит урок по проект „Подай ръка”:

- Mouse Mischief - внася интерактивност и емоционална искра сред екипите. С мишия тест проверяваме знанията на екипите за възрожденските къщи.
- „Ученето не е лесно, но е интересно” – задача, интегрираща знания и умения от математика, четене и писане. Учениците правилно трябва да разпределят ролите между членовете на екипа си - математик, добър четец и краснописец.
- Електронен пъзел - всеки екип реди картината на къщата, чието име се е получило при решението на предишната задача.
- „Преводачи”- превод от измисления език жируански. В „Забавното междучасие” децата правят превод на текст и редят стих от песен, на местен автор.
- Този стих тематично води към клипа „Добре дошли в Панагюрище!”, който е озвучен с нея.

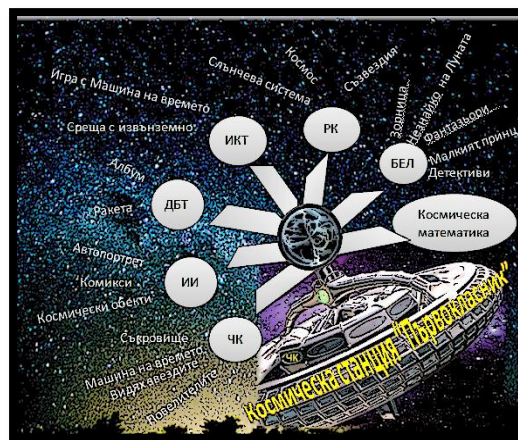


рис.1

или в цял проект /рис 1/

Комунитативният подход в обучението се изразява в развиване на умения у учениците за публична реч, водене на дебат и взимане на решения. Вътре в групата, в която те ще предлагат и ще приемат предложения, за да вземат решения, и в открития урок или друг форум, където ще презентират своята работа. Това предполага концентрация и отговорно поведение.

Компетентностната ориентация е такъв тип ориентация на образователния процес, която приоритетно е насочеността към цели, свързани с мотивацията, самоопределението, самоактуализацията, социализацията и развитието на индивидуалността. Правилно разпределение на дейностите в отбора и по време на открития урок е важен елемент в работата на екипа. Когато има състезателен елемент учениците много добре и обективно определят своите силни страни. Отборното мислене е водещо за сметка на собственото „аз искам“. Този подход е застъпен в проекта „Занаяти, професии, хоби“, по който в момента работим, като част от обучението ни по предприемачество към Джуниър Ачийвмънт. В играта „На лов за професии“ учениците трябва да се срещнат със случайни хора и да разпознаят и опознаят професиите им, да потърсят онези умения и компетентности, които ги правят добри професионалисти. Гостуването на външни лектори с различни професии в час подпомага и обогатява тази дейност. Това е стъпка към кариерно развитие - важно за бъдещата реализация в живота.

Резултатите:

Учениците:

- ✓ получиша знания в класната стая реално /чрез учебните предмети/, във виртуално пътешествие /"Пътешествие с крачкомери", „Звездни пътешественици"/ и извън стените на класната стая: чрез пряк контакт с историята /"Подай ръка"/, чрез личностни контакти /„Занаяти, професия, хоби"/.
- ✓ формираха умения - работа в екип, организираност, самостоятелност и инициативност; умения за търсене и получаване на информация, умения за интересно и творческо представяне;
- ✓ новата форма на работа /екипна в присъствие на родител или доброволец/ формира отношение – внесе разнообразие, събуди интереса и желанието за работа по проекти;
 - ✓ популяризиране на дейностите и представяне на краен продукт – Електронен пътеводител, Звезден пътеводител, Стената на пътешественика, Дърво на желанията, албуми, постери, клипове и др. прави работата по проект значима.

Родителите:

- ✓ Привлякохме ги към съвместна работа;
- ✓ Работеха в екип;
- ✓ Запознаха се с учебния процес отвътре и от друга гледна точка;
- ✓ Бяха активната страна в триединството училище – дете - семейство;
- ✓ Получиха знания и придобиха умения и компетенции.

Когато са вътре в събитията родителите виждат своите, а и другите деца в нова светлина, в различна роля, а институцията училище - през нов, по-обективен поглед. Това гради доверие и постепенно от странични наблюдатели, а често дори и съдници, те се превръщат в надежни съюзници и отговорни участници.

Учителят: работата по проекта скрепи връзката му с ученици и родители, изгради доверие и го зареди с нови творчески идеи и желание за работа по проекти.

Новата парадигма преобръща идеята за целите на образованието и за характера на конструиране на необходимото знание. Тя е ориентирана не около намеренията на учителя, а върху резултатите, които ученикът следва да постигне. Новата парадигма изисква училището да се превърне в уеща се организация - където учителят постоянно се учи, като определя начините за достигане на стандартите, начините за диалог с ученика, начините на взаимодействие с колегите за улесняване развитието на ученика. Ученикът трябва да се

намира в действителна ситуация на цялостно учене - в която той да е включен емоционално, интелектуално и в която да развива цялата си личност и интелигентност, а не отделни компоненти.

Работата по проекти е интерактивен метод, чрез който се постигат целите на обучение, като гарантира умения за сравняване с познатото и откриване на новото знание, както и умения за активна употреба на усвоения учебен материал. Тя провокира детската креативност чрез поставянето на учениците в ситуация, която ги сблъсква с конкретен проблем. Въпреки бедния социален опит децата обикновено добре се ориентират и намират адекватно решение, което обикновено е рутинно и типично. Насочване на вниманието им към многообразието на проблема, провокиране към разглеждането му от различни гледни точки, вникване в детайли, които не са видими, но много често са решаващи за намиране на добър изход е работа на учителя. Организиране на разрешаването на казуса в ролева или ситуативна игра, създаването на проблемна ситуация допълнително мотивира децата за участие. Те се вживяват в ролите си и не просто имитират чуждо поведение, а генерират нови идеи.

Как да оценим постиженията при работа по проект? - много често повдиган въпрос. А нужно ли е да търси отново онзи цифров еквивалент, към който да приравняваме или търсим съответствие?

Децата ни не са глупави, а в някои случаи те знаят и могат дори повече неща, отколкото предполагаме. Една от причините да изпитват затруднения при справянето с учебния материал е, че често не им даваме вълнуваща причина, която да ги мотивира да учат. Детето се учи чрез активно взаимодействие. Както казва Martin Valcke „Обучението не е спортно състезание, в което учениците са зрители. Те трябва да дискутират за това, което изучават, да го свързват със своя личен опит и да го прилагат в ежедневието си. Правейки това, те изучават част от себе си”.

Годините, прекарани от детето в училище са много важни. През този период то изгражда своята учебна формула. Каква ще бъде ТЯ – печеливша или губеща зависи и от начина, по който човек е възприемал себе си в детството. В търсене на своята формула на успех ние, учителите, генерираме и тяхната, учениковата... Истинското обучение се състои в разкриването и предоставяне на възможност за изява на способностите на всяко дете. Защото бъдещето не принадлежи на учениците, които завършват с най-висок успех в училище, а на тези, които са успели да се научат как да учат и как да боравят с информация.

Много често работата по проекта излиза от фиксираната времева рамка, не приключва и с финалните представителни дейности. Той остава отворен, динамичен, развиващ се във времето. Натрупването на информация провокира нови гледни точки, генерира нови идеи, които намират практически реализация в нови дейности, прераства и преминава в нов проект. Това прави работата по проект уникална - няма граници на възможностите.

Образованието е път, по който се върви търпеливо – стъпка по стъпка. Как да бъдем добри и успешни? Има ли формула на успеха? Това не е риторичен въпрос, а добра мотивация за сериозна работа на всички, обвързани пряко или косвено в институцията училище. Когато не е самоцел, а осъзната необходимост и успешно решение резултатът е неизбежен. А дали ще се справим и докъде ще стигнем - зависи от нас. Една неизвестна, но с много възможности във формулата на успеха.

Ще завърша с финалните думи по проект „Звездни пътешественици”, защото в тях е кодирана личната ми философия за ценностния подход в образованието:

„...Нашето звездно пътешествие с „Машина на времето” не е приключило. То ще продължи във времето и ще ни позволи да пътуваме в пространството. И през следващите години на обучение учениците ще гледат безкрайното синьо небе и ще преследват своята звезда SCHOOL NESHO BONCHEV, защо вече знаят, че „Чудеса има там, където вярват в тях. И колкото повече вярват толкова по-често стават”. Дидро

ЛИТЕРАТУРА:

1. Вацов, Светлозар. Предизвикателствата на компетентностния подход.
2. Иванов, Иван П. Интерактивни методи на обучение.
3. Мирчева, Камелия. Нетрадиционни педагогически подходи. Стара Загора, 2012.
4. Тодорина, Добринка. Създаване на интерактивна образователна среда (теоретични и приложни аспекти).